

A CSERKÉSZET

Tudományos konferencia Szegeden

Már az 1988-as esztendő tavaszán megnyílt szegedi kiállítás létrejötte és sikere is jelezte, hogy napjainkra megérlelődött hazánkban a pontosan negyven éve (az úttörőmozgalommal való formális egyesülés útján) megszüntetett gyerekszervezet megismerésének, esetleges újraélesztésének igénye. Űszszel egy kávéházi összejövetelen megalakult az éledező mozgalom szervezőbizottsága, mely további tárgyalások nyomán Ideiglenes Intézőbizottsággá fejlődött, és nem sokkal ezután színházi nézőteret töltöttek meg zsúfolásig az Országos Cserkésztalálkozó résztvevői. E két esemény között zajlott le a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatóságának rendezésében a szegedi Fekete házban a Közösségteremtés és mozgalom: "A cserkészzet" című konferencia.

E neveléstudományi tanácskozáson hét referátum és számtalan — olykor egymással vitatkozó -- hozzászólás hangzott el. A Móra Ferenc Múzeum tervezi a teljes anyag megjelentetését, ezért a krónikási hűség helyett a körbejárt problematika lényegszerű felvázolására szorítkozom.

A cserkészzet: nevelési rendszer, pedagógiai iskola, mely szervesen kapcsolódik a huszadik század különböző reformpedagógiai törekvéseihez. "A gyermek évszázadának" (Ellen Key) természetes képződménye; "a gyermekként megélt gyermekkor" (Edouard Claparède) tudatosan alakított színtere; a munkával (Georg Kerschensteiner) és az emberiség története során felhalmozott szellemi javakkal való erkölcsi nevelés (a korszerűsített herbarti pedagógia), a személyes cselekvés, a kísérleti tapasztalat (Maria Montessori) és a demokratikus gyermeki önkormányzat (F. W. Foerster) eszmeköreiből táplálkozó, ihletett alkotói személyiségen (Robert Baden-Powell) átszűrt nevelési eszmény és módszer.

Mészáros István neveléstörténész (ELTE) előadása az egyetemes neveléstörténeti összefüggések háttéréből emelte ki a magyar cserkészpedagógia sajátos vonásait (e tárgyban nemrég jelent meg Sík Sándor magyar cserkészpedagógiája című, saját kiadású kismonográfiája). A magyar cserkészzetnek közel negyvenéves történetét levéltári kutatások alapján dolgozta föl Gergely Ferenc könyve e témában. A történész kutató a mozgalom megítélésének vitatott kérdéseit idézte föl, s utalt az 1980-ban befejezett munkát érintő sajátos hatásrendszerre is.

Morvay Péter etnográfus, egykori regősvezető, a cserkészzetnek e történelmünkben különösképpen tiszteletre méltó szerepet vállaló ágáról beszélt. A

regősök tevékenységéből és kapcsolatrendszeréből kiviláglott, hogy törekvéseik a bartóki—kodályi művelődéspolitikai elveken alapultak, s a gyakorlatban a népi mozgalom radikális balszárnyával együtt a nemzeti ellenállás tevékeny vállalásáig jutottak el a második világháború végső szakaszában. Művészeti örökségük túlélte a formális cserkészléteket, s ma is föllelhető a népművészeti mozgalomban.

Gelencsér Katalin adjunktus (ELTE) "Személyiségépítés és közösségformálás" címmel elemezte a cserkészpedagógiában rejlő módszertani tanulságokat, Marosvári Attila muzeológus (Móra Ferenc Múzeum) a szegedi cserkészettörténeti kiállítás fogadtatásának tanulságaira utalt.

A nemzetközi kitekintést szolgálta a konferencia két külföldi vendégének előadása. Nagy László, a Cserkész Világszövetség főtitkára (Genf) a mozgalom hatósugarát és nemzetközi súlyát érzékeltette, s az alapelvek 1977-es, tudományosan megalapozott kódexe alapján gondolatébresztő képet vázolt föl a cserkészlet célját, elveit és módszerét illetően (figyelemre méltó: az Alkotmány nem módszerekről, hanem módszerről szól — annak egységes koncepcióját hangsúlyozandó).

A cserkészlet internacionalista szelleme kézenfekvő, világnézeti pluralizmusán azonban jócskán gondolkodhatunk. Jóllehet a kódex is idézi az Alapítónak az ateistákkal vitatkozó szavait, de Baden-Powell liberális és humanus bölcsessége a természet fogalmának közbeiktatásával gyakorlatilag átjárhatóvá teszi az elméletben határozottan meghúzott határvonalat.

A vasfüggöny-korszak idején nemcsak világnézeti, hanem politikai törésvonalak is akadályozták a párbeszédet a külföldre szakadt (vagy ott felnövő) cserkészekkel. Persze efféle kommunikációs gátakért nem kell messzire mennünk, megfigyelhetjük e jelenséget a "belső emigráció" háza táján is. Tartósan nyílt párbeszéd és kölcsönös türelem szükséges ahhoz, hogy a történelmi szerezposztásban más-más tájakra sodródott emberek azonos fogalmakat azonos módon értsenek. A legutóbbi negyven esztendő történelmi értékelésében található még finomítani valót tengeren túli emigrációnk csakúgy, mint hazai történettudományunk. A tények azonban tények, s a garfieldi Magyar Cserkészszövetség (USA) ügyvezető elnöke, Bodnár Gábor beszámolója feltétlenül hitelt és tiszteletet érdemel a tekintetben, hogy a diaszpóra cserkészcsapatai oroszlanrészt vállaltak a külföldön felnövekvő magyar gyerekek identitástudatának — mint az egészséges szocializáció feltételének — kialakításában.

Végezetül a hozzászólások közül a São Paulóban élő Piller Éva figyelmeztetését kell említenem: nem lehet a lányokat sem kihagyni a cserkészletből.

A regősmunka elképzeltetlen nélkülük; meg aztán az anyák tanítják beszédre és még sok mindenre a gyerekeket...

Csakugyan! Vajon ez az egykori fiúmozgalom (melynek külön oldalága nőtt annak idején a lányok számára) milyen mértékben számol a másik nemmel?...

S azon is gondolkodhatunk e konferencia nyomán, hogy a tengeren túl is, meg innen is, vajon ki milyen mértékben osztja vagy oszthatja meg a tanítás, a nevelés gondját az anyákkal... az apákkal... meg a hivatásos tanítókkal-nevelőkkel?

Trencsényi Imre

ÜNNEPI BESZÉD

Elhangzott a Cseresnyés Kollégium ötvenéves jubileumán

Hódmezővásárhelyen, 1988. október 8-án

Kedves Ünneplő Gyülekezet!

A hódmezővásárhelyi Tanyai Tanulók Otthonának, a későbbi Cseresnyés Diákotthonnak, a mai Szántó Kovács János Középiszkolai Kollégiumnak a története már meg van írva, bekerült a magyar pedagógia történetébe, dokumentumait is megjelentették, tehát elvileg közismertnek mondható. Ezért úgy gondoltam, ez ünnepi alkalommal nem ezt ismételtetem. Célszerűbb a Cseresnyés Diákotthon alapításának kultúrpolitikai előzményeivel foglalkoznom, mert ezek itt kevésbé ismeretesek, de amelyek ennek az intézménynek, illetve az intézmény létrehozásának elvi jelentőségét emelik. Igen, emelik, mert az előzmények igazolják, hogy a tehetséges, szegény sorsú tanyai parasztgyerekek közép-, majd felsőfokú iskoláztatása nem valami kőszta ötlet, semmiképpen sem érzelgősség szülte jótékonykodás, nem is az akkoriban divatos, úgynevezett népi irodalom keltette humanitárius vállalkozás volt, hanem egy művelődéspolitikailag válságos helyzetben kiáltó szó a pusztában: Emberek, nyissuk meg az eddig semmibe vett népi tartalék rezervoárját, szükség van tehetséges fiaink megkeresésére, mégpedig az ország érdekében! Ki kell szabadítani őket a tanyavilág szűk lehetőségei közül, hogy aztán majd ők szabadítsák ki az országot a társadalmi és szellemi feudalizmus béklyóiból.

No de lássuk, mik ezek a tetteket sürgető előzmények!

A harmincas években, gróf Klebelsberg Kunó kultuszminisztersége idején kormányzati körökben felmerült az a gondolat, hogy az alföldi, főként református gimnáziumainkat mezőgazdasági szakközépiszkolává kellene átszervezni, mert az agrárlakosság érdekei ezt kívánják. Eszerint a mi Bethlen Gábor Gimnáziumunkat is kizárólag a mezőgazdasági szektort kiszolgáló káderek nevelésére kívánták leszorítani.

Sokon rá is bólintottak erre a tervre. De nézzük csak meg, miféle hátsó, ki nem mondott gondolat húzódnak meg e "területrendezési terv" mögött! Nyilvánvalóan az a reakciós elv, hogy a bányavidék lakossága maradjon bányászoknak, az Alföld parasztsága maradjon az eke szarva mögött, a gazdák cseledjei meg csak szaporítsák tovább a mezőgazdasági proletariátust. Vagyis: a